

ST. HANSHAUGEN HISTORIELAG

Medlemsblad for historielaget som omfatter bydel St. Hanshaugen

Nr 2 • APRIL 2021

Stensparken, Ullevål sykehus i bakgrunnen. 1964. Widerøe flyfoto. Oslo byarkiv.

Leder:

Liv Dietrichs
Vallegata 4, 0454 Oslo
Tlf 416 48 887

Nestleder:

Bjørn Bjerkeskaug
Akersbakken 35 B, 0172 Oslo
Tlf 479 00 555

Kasserer:

Tor Grødum
Vallegata 4, 0454 Oslo
Tlf 913 70 838

Sekretær:

Karin Lund
Sognsveien 4 Boks 6, 0451 Oslo
Tlf 482 13 225

Styremedlem:

Anne Olaisen
Ullevålsveien 58 A, 0454 Oslo
Tlf 994 42 996

Vararepresentanter:

Hans M. Borchgrevink
Sofiesgate 74, 0454 Oslo
Tlf 970 46 407

Anne K. Vik
Kingsgate 17, 0457 Oslo
Tlf 992 26 643

Valgkomité:

Bodil Glad
Anton Schjøttsgate 15, 0454 Oslo
Tlf 909 63 141

Inger M. Dugstad
Anton Schjøttsgate 18, 0454 Oslo
Tlf 971 84 542

Innholdsfortegnelse

Nytt fra leder	1
Huset i Stensparken	3
Skulpturer på St. Hanshaugen	15
Ullevål sykehus	23
Bokomtale	32
Graving i gatene	33

Mailadresse:

post@sthanshaughenhistorielag.no

Nettside:

www.sthanshaughenhistorielag.no

Bankkontonr:

1503 69 75234 (DNB)
Vipps: 534091

Org.nr:

915 547 982
Grasrotandel:
915 547 982

Bli medlem:

Betal 150 kr til bankkontonummeret
eller via Vipps, merk med ditt navn og send mail
med navn, adresse, mailadresse og telefonnum-
mer til kasserer: tor.grodum@gmail.com
eller meld deg inn via nettsiden.

Utgitt av St. Hanshaugen historielag, Oslo 2020

Design: Elisabeth Vold Bjone

Trykk: Renaissance Media

Satt med Palatino 11/14

og trykt på 150 g Maxi Offset/Edixion

*Redaksjon: Helge Høifødt, Kjersti Bjone, Ingeborg
Heiestad, og Liv Dietrichs.*

Nytt fra leder

Vi har laget vårt andre medlemsblad, og som dere ser av omslagssiden har vi nå en redaksjon.

Men redaksjonen kan jo ikke skrive alle artiklene, så kom gjerne med forslag til artikler – eller skriv en selv. Akkurat nå er det jo ikke så mye vi kan gjøre – men lese, skrive, tenke er fortsatt greit.

Mye skjedde i vår bydel 2020.

Y-blokka i Regjeringskvartalet ble revet til tross for stor motstand, også internasjonalt. Fiskerne av Picasso ble skåret ut av bygningen og står nå i sitt lille hus ikke langt unna der det sto før. Det er vedvarende kamp for å bevare Ullevål sykehus. NRK tomte ble solgt til Ferd eiendom.

Jeg undres på hvor mange høyblokker og skyskrapere som skal erstatte eldre og verneverdig bebyggelse i vår bydel, og hva det vil gjøre med bydelen.

Vi fikk et flott bibliotek i Bjørvika, men mistet vårt lokalbibliotek.

Bolteløkka skole ble ikke rehabilitert og elevene er fortsatt på skolen sin, noe som nok er heldig slik situasjonen er nå. Det er også gledelig at Oslo bystyre vedtok å innlemme

nederste del av Bolteløkka Allé, samt noe av skråningen ovenfor, i skolegården.

Det ble fart på rehabilitering av huset i Stensparken, nå deltar ungdom i planleggingen sammen med Om-sorgsbygg, og i 2021 får bydelen sitt Ungdomshus.

Men koronapandemien var nok det som preget oss mest. 12. mars stengte landet ned. Da sommeren kom gikk vi på stolpejakt fra Gamle Aker kirke og nedover til Hausmannskvartalet, i august hadde vi omvisning utvendig på Ullevål sykehus, og i september hadde vi vandring i Lyder Sagens gate og i området rundt. Da visste vi ikke at det var den siste gangen vi kunne møtes i 2020.

Fortsatt preger koronapandemien livene våre og fortsatt er alt usikkert. Vi må nok regne med at møter og vandringer må vente til nærmere sommeren – eller til høsten. Dette gjelder også årsmøtet.

Inntil vi kan treffes igjen holder vi kontakt via e-post.

Liv Dietrichs.

*Reiersens løkke. Hovedbygning. Revet i 1935. Foto: Ole Tobias Olsen 1863–1869.
Eie: Oslo museum*

Murhuset som ligger øverst i Stensparken, rett nedenfor Blåsen, har hatt mange navn og har en historie tilbake til-1800 tallet. Tidligere sto det også en trebygning der, som var hovedbygningen på eiendommen.

HUSET I STENSPARKEN

Pilestredet 84b

LIV DIETRICHS

Rundt 1830 ble den gamle bygrunn like under Blåsen, Korpehaugen, forpaktet av marketenter Knutsen. Løkken omfattet 55 599 kvadratalen (ca 14 dekar) og ble opprinnelig bebygget med en løe. I 1853 fikk snekkermester Ole Christophersen hjemlet løkken ved auksjonsskjøte.

Hovedbygningen, et trehus i to etasjer og loft, ble sannsynligvis bygget i 1855. Iflg. Næsers kart over Christiania 1860 sto det da hus på eiendommen. Senere kart viser også at hovedbygningen lå på høyden nedenfor Blåsen.

I 1855 ble løkken solgt videre til kjøpmann og tobakksfabrikant Fredrik Julius Petersen og Fredrik Haugen. I hovedbygningen anla de byens første fyrstikkfabrikk og produserte lange svovelstikker som ble solgt i bun-

ter. Det var et svært brannfarlig prosjekt. Produksjonen opphørte etter tre år.

I 1859 kjøpte skreddermester – senere hoffskredder – H.C. Reiersen løkken for 300 spesidaler. Løkken fikk da navnet Reiersens løkke. Hovedbygningen ble utvidet, og de store verandaene mot sør ble bygget til og prydet med det rene kniplingsverk i tidens stil.

Halvor C. Reiersen ble født i Holla i Telemark i 1828 og var sønn av Carl Reiersen. Han giftet seg i Odense i Danmark med jomfru Josephina Lovise Amalie Stickler. De hadde 11 barn. Det finnes informasjon om skreddermesterens plagg på Folke-museet og portrett av han i byarkivets billedsamling.

Reiersens løkke. Foto Holland, Fritz. Eie: Oslo museum

I 1865 anmeldte Reiersen at han ønsket å oppføre et tilbygg til hovedbygningen. I byggeanmeldelsen står det at de utvendige veggene mot gårdsrommet vil bli oppført i bindingsverk og utmurt med kalkstensmur. Iflg folketelling i 1875 bodde Reiersen i tilbygget, Pilestredet 84 b, med familie, tjenerstab og logerende.

I 1885 meldte han ombygging av huset. Han skrev at tilbygget var soppangrepet og ba derfor om å få bygge i murstein. Murhuset sto ferdig i 1887. Dette huset står fortsatt i Stensparken, rett nedenfor Blåsen.

Reiersen leide ut leiligheter. Elias Blix leide der da han var ung. Han tok teologisk embetseksamen i 1866 og var bibeloversetter, salmedikter

og politiker. Anders Aschim har skrevet en bok om ungdomstiden til Elias Blix. Der forteller han også om nabolaget på den tiden.

18. oktober 1896 døde Reiersen i murhuset. Samme år kjøpte kommunen eiendommen og halvdelen gikk inn i Stensparken. Da lå eiendommen i Aker Prestegjeld. I hovedbygningens 16 værelser flyttet Cathinka Guldbergs Gamlehjem inn. I 1935 ble hovedbygningen revet og Cathinka Guldbergs Gamlehjem ble flyttet til Geitmyrsveien 35. Men murhuset, Pilestredet 84 b, ble stående. Oslo kommune eier fortsatt murhuset i Stensparken, og det ble fram til 2008 brukt som bolig for ansatte i kommunen.

Borgermesterboligen.

Huset ble i begynnelsen brukt som representasjonsbolig for Overborgermesteren i Oslo. Bygningen ble kalt Borgermesterboligen.

Rådmannsboligen,

Liv Biseth Berger skriver om da hun var barn på 1940- og 50-tallet:

«Jeg er oppvokst i Stensgata 4, som ligger til trappen opp til Stensparken. Huset som nå kalles Presteboligen kjente jeg som Rådmannsboligen, dette hadde jeg fra min far som var ansatt i kommunen som regnskapssjef. To rådmenn så jeg stadig i mange år. Den første var Paul Wilhelm Hartmann, (12.10.1878–05.12.1974). Han var rådmann i Oslo og bodde i murhuset i Stensparken i en årrekke. Den siste jeg husker var Hans Johan Zeier Cappelen, (12.06.1910–17.07.1986). Han var bl.a. sosialrådmann i Oslo i 1951 til 1972 .

Jeg gikk hos parktante under krigen. Vi var på toppen av parken like ved murhuset. En gang da flyalarmen gikk måtte vi ned i kjelleren i murhuset. Det var skøytebane på toppen om vinteren. Den lå der hvor dammen er og bortover mot murhuset.»

Presteboligen.

Morthen Sørli er prest i Gamle Aker kirke. Han forteller:

«Huset ble prestebolig på slutten av 70-tallet. Kirsti Aasen, som bl.a. var prest i Kampen kirke i 35 år, bodde der. Rundt 1970 bodde Sverre Inge Apenæs der, han var prest i Fagerborg kirke i årevis. Han begynte det som skulle bli gjenoppdagelsen av Peter Dass mens han bodde i murhuset, han skrev 3 bøker om Peter Dass.

Huset hadde to store leiligheter og en loftetasje med soverom. Loftetasjen var dårlig vedlikeholdt og ble ikke brukt de siste årene.

Rune Behring og jeg var de siste som bodde i huset. Rune bodde i 1. etasje. Han var i 25 år prest i Grønland menighet. Jeg bodde i 2. etasje. I forbindelse med rehabilitering ble det oppdaget ekte hussopp i kjelleren og vi måtte flytte omtrent på dagen i 2008. Huset hadde en sidebygning som parkvesenet brukte, den ble revet.»

Etter fraflyttingen i 2008 ble huset stående tomt. Boligbygg fikk ansvaret for bygningen. Firmaet som skulle renovere gikk konkurs mens de holdt på med utvendig vedlikehold. Da ble huset stående med påbegynt arbeid og hull i murpussen. Deretter stoppet alt opp og bygningen forfalt stadig mer.

Kommunikasjonsrådgiver Thea Nathalie Finstad i Boligbygg forklarte:

Huset har stått tomt fordi man har brukt mye tid på å finne den beste løsningen, særlig med tanke på kostnadene knyttet til innvendig rehabilitering. I kommunen har det vært enighet om at huset bør komme hele byens befolkning til gode og at huset er velegnet til kulturformål.

Naboengasjement.

Huset ble forsøkt renoveret, sto ubrukt og forfalt. Det gjentok seg. I 2011 ble det pusset opp utvendig. Innvendig var det fortsatt i dårlig forfatning. Naboene engasjerte seg og det ble mange runder med naboengasjement. Det resulterte bl.a. i to initiativ fra lokalmiljøet.

I 2013 ønsket musikkskolen Barrat Due å leie huset og etablere «Barnas Musikkhus» der. Turid Brenden, som hadde uteservering i parken om sommeren, ville drive kafé i et aktivitetshus. De kom ingen vei og ga til slutt opp.

Bydel og Omsorgsbygg.

Bydel St. Hanshaugen overtok ansvaret for huset. Leder for bydelsutvalget, Anne Kristine Kroepelien, engasjerte seg sterkt for at huset skulle bli

ungdomshus. Bydelsutvalget vedtok dette og planlegging kom igang. Ungdomsrådet i bydelen deltok i planleggingen.

I 2015 var Omsorgsbygg på befaring på eiendommen. De skulle bl.a. vurdere om det var mulig å gjennomføre bydelens planer. Bydelens planer for huset var svært omfattende. Huset var i dårlig forfatning, det måtte bygges om innvendig. I tillegg er huset fredet og man måtte ta hensyn til det i videre arbeid med rehabilitering. Omkostningene viste seg å bli større enn først beregnet og bydelen måtte vurdere å gå ned på noen av planene sine.

Husokkupantene.

I mai 2015 tok «Ulåst-kollektivet» skjeen i egen hånd. De feiet ut støv og skitt, fjernet sprøytespisser, malte over grafitti og satte inn møbler som var overskudd fra loppemarkeder. Om okkupantene fikk det som de ville skulle de tilby gratis mat. Avisene skriver om saken, bl.a. Aftenposten 13. mai.

Tanken er at huset skal driftes ved hjelp av donasjoner. «Her skal alle være velkomne – også folk uten penger – 40 prosent av all produsert mat kastes» sier Yngve, og viser frem kasser med friske tomater, grønnsaker og annen mat kol-

«Ung ambassadør» i St, Hanshaugen bydel, juni 2020.

Foto: Karoline Hjort. Arbeidsforskningsinstituttet.

lektivet har fått i butikker fordi varene er gått ut på dato. I hagen ser ungdommene for seg både drivhus, bikuber og hageparceller med økologiske urter og grønnsaker. Drømmen er å få på plass solcellepanel og bruke minst mulig energi.

De hadde møter og åpent hus. De serverte kaffe, hadde buttebutikk og holdt konserter. Planen var å skape et kulturhus, samt kafé, sykkelverksted og økologisk hage. St. Hanshaugen bydel mangler et slikt samlingssted, et inkluderende bydelshus.

Naboengasjementet våknet til live igjen. 4-5 naboer møtte på første åpne

møte i bydelsutvalget og viste sin interesse. Støttegruppa tok med seg to av okkupantene og gikk til byutviklingskomiteen i Rådhuset. Der tilbød de seg å administrere huset i samarbeid med kommunen.

Okkupantene ble kastet ut to ganger. Første gang fra huset, der dører og vinduer ble spikret igjen.

Så fra hagen, der de hadde slått seg ned med hengekøyer og diverse utstyr. Siste gang var 13. juni samme år. Da ble 10 personer pågrepet, bøtelagt og bortvist fra parken i 14 dager.

«Ung ambassadør» i St. Hanshaugen bydel, juni 2020. Til høyre i bildet er adm.direktør i Omsorgsbygg, Lars Henrik Bøhler. Foto: Karoline Hjort. Arbeidsforskningsinstituttet.

Ungdomshus.

I 2017 vedtok byrådet i Oslo å bevilge midler til renovering av huset. Prosessen rundt huset, fra de lokalpolitiske vedtakene ble gjort i 2014 fram til nå har vært omfattende og til dels byråkratiske.

Omsorgsbygg overtok etter Boligbygg og er nå eiendomsansvarlig for huset. Bydel St. Hanshaugen skal disponere det, og nå startet planlegging av hvordan huset skal bli.

Bydelsadministrasjonen ønsket å involvere ungdom så tidlig som mulig i byggeprosessen og utviklingen av ungdomshuset. Ungdommene ble rekruttert fra Fagerborg skole gjennom elevrådet. De ble innlemmet i prosjektet Ung Ambassadør i regi av Arbeidsforskningsinstituttet (AFI).

Unge ambassadører la fram resultatet i en avslutningsfest for alle interesserte i Stensparken 17. juni 2020. Fotografier fra arbeidet deres hang på gjerdet, likeledes en tidslinje over husets historie.

De spilte bl.a. av et opptak de hadde gjort med Lars Henrik Bøhler, adm.direktør i Omsorgsbygg.

Han var imponert over det ungdommen hadde gjort og mente at her kunne Omsorgsbygg hente mye kunnskap og lærdom. Omsorgsbygg har ikke bygget ungdomshus før.

Fordi man ikke vet hva som skjuler seg bak vegger m.m. i huset kan man ikke garantere at huset blir akkurat slik ungdommene vil ha det. Men en klar forutsetning for å lykkes er at de gjør det sammen med ungdommene. Omsorgsbygg skal strekke seg så langt de kan for å få til det de ønsker seg. De skal arbeide for fullt utover høsten og forventer at huset kan stå ferdig våren 2021.

Høsten 2020 og våren 2021 fortsatte samarbeidet, nå med nytilsatte unge ambassadører.

Iflg. Omsorgsbygg forventer man at huset kan bli tatt i bruk etter sommerferien 2021. Vi gleder oss.

Kilder:

Oslo Byleksikon.
Byminner nr. 1 1960. (Utgitt av Oslo bymuseum)
St. Hallvard 1979.
Aftenposten 13. mai 2015
Søking i Digitalarkivet og informasjon fra Liv Biseth Berger.
Informasjon fra Morthen Sørlie, tidligere beboer i Presteboligen.
Informasjon fra Line With og Cecilie Klem i beboeraksjonen.
Informasjon om ungdoms medvirkning fra bydel St. Hanshaugen v. Ingrid Kristiane Fardal.
Informasjon fra Boligbygg.
Informasjon fra Omsorgsbygg.

«Kvinne» utført i granitt av Ørnulf Bast

Norske billedhoggere er rikelig representert i bydelen vår. Ikke minst har St. Hanshaugen blitt utsmykket med et variert utvalg av statuer til glede for dem som har sin ferd gjennom parken og dens nærområder.

SKULPTURER PÅ ST. HANSHAUGEN

TEKST OG BILDER VED BJØRN BJERKESKAUG

Statuene lengst sør i parken

Vi starter denne gjennomgangen på Knud Knudsens plass som inntil 1962 het St. Hansplassen. Mannen som har gitt plassen navn, Knud Knudsen (født 6. januar 1812 i Holt ved Tvedestrand, død 4. mars 1895 i Kristiania), var norsklærer og språkforsker. Knudsen er kjent som arkitekten bak fornorskningen av det danske skriftspråket til det som nå heter bokmål og riksmål, og han kalles derfor ofte bokmålets far.

Skulpturen som pryder plassen er «Kvinne» utført i granitt av Ørnulf Bast, og oppført i 1947. Den ble gitt av grosserer Tobias Larsen og hustru legat til Kristiania bys forskjønnelse. Eier er Oslo Kommune.

Ørnulf Bast (født 1907 i Kristiania, død 1974 i Oslo) hadde sin utdannelse ved Kunstakademiet under blant an-

net professor Wilhelm Rasmussen. Ørnulf Bast er representert med verker over hele Norge, samt i USA, Danmark, Frankrike og Canada. Ørnulf Bast er blitt tildelt Kongens fortjenstmedalje i gull.

Ørnulf Bast har blant annet utført «Evig liv», (også kalt Mor og Barn) på Sehesteds plass i Oslo, oppført 1950 som Aschehougs gave til byen i forbindelse med forlagets 85 års jubileum, Bjørnson-monumentet i Molde, oppført 1957, Borregaard-monumentet i Sarpsborg, oppført 1939 og Krigsminnesmerket foran Stavern kirke.

Øst for Svanedammen står «Svane i flukt» av Arne Durban, oppført i 1981. Denne skulpturen i bronse er en gave fra St. Hanshaugens vel.

Arne Durban (født 16. juni 1912 i Kragerø, død 18. mars 1993) er særlig

«Svane i flukt» av Arne Durban.

kjent for naturalistiske og myke skulpturer av kvinner, barn og dyr samt en lang rekke portrettbyster. Han studerte skulptur ved Kunstakademiet under Wilhelm Rasmussen, og debuterte på Høstutstillinga i 1933. Durban var Rasmussens assistent i arbeidet med Eidsvoldsøylen/Sagasøylen som var tenkt som Norges nasjonalmonument plassert utenfor Stortinget, men senere skrinlagt.

Durban utførte en rekke offentlige arbeider og er representert i 30 byer i Norge, først og fremst med bronse-skulpturer, men også utsmykninger

hogd i granitt, for eksempel til Oslo rådhus. Han var også kunstkritiker og forfatter. Durban var bosatt og hadde atelier i «kunstnerkolonien» på Ekely i Oslo, tomte der Edvard Munch tidligere bodde.

Denne billedhoggeren har også laget «Oscar Mathisen», Frogner stadion, «Edvard Munch», byste på graven på Vår Frelsers Gravlund, og «Lekende barn» på Eidsvolds plass / Spiker-suppa.

Statuene i sørskråniga

Ovenfor Festplassen i sørskråniga står Arne Vinje Gunneruds statue «Til våre muntre musikanter fra Oslo by», reist i 1970, en hyllest til skolekorpse- ne. Statuen skiller seg ut da den er laget i malt bronse.

Gunnerud ble født i Oslo 11. august 1930, og døde i Arendal 25. april 2007. Fra 1970-årene har Gunnerud arbeidet mest med bronse, til dels i stort format med utsmykningsoppdrag.

«Til våre muntre musikanter fra Oslo by» av Arne Vinje Gunnerud.

Uttrykket kan her bli så forskjellig som fra den polykrome gruppen av muntre musikanter i «Skolemusikken» (i malt bronse) til den rustikke og eventyrlige «Tor fisker Midgardsormen», reist i 1980 ved krysset Wilh. Stenersens vei/Tvetenveien for kommunale midler. Arne Vinje Gunnerud hadde 35 separatutstillinger, og deltok i tallrike utstillinger i inn- og utland.

Litt lenger nord i sørskråniga finner vi en av parkens eldste statuer, avduket i 1891. Den er utført av Brynjulf Larsen Bergslien, og viser eventyr-samler, forfatter og naturforsker Peter Christen Asbjørnsen. Statuen er reist ved hjelp av innsamlede midler fra 20 skoler fra hele landet, totalt kr 3000 (i dagens kroneverdi tilsvarende kr 195 000), mesteparten fra Oslo-skolene. Bergslien var en god venn av Asbjørnsen, og forlangte kun et lite honorar. De innsamlede midlene tillot ikke å støpe statuen i bronse, den er støpt i sink ved Drammens Jernstøberi. Statuen ble oppusset i 2012.

Bergslien ble født i 1830 på Voss, og døde i 1898. Han er mest kjent for rytterstatuen av kong Karl Johan på Slottsplassen i Oslo, men har flere andre kjente statuer rundt i hovedstaden, blant annet av Henrik Wergeland

«Peter Chr. Asbjørnsen»
av Brynjulf Larsen Bergslien

i Studenterlunden og Johannes Brun på Bankplassen.

Blant Bergsliens elever var billedhuggerne Wilhelm Robert Rasmussen (1879–1965) og Gustav Vigeland (1869–1943).

Han fikk i 1901 oppkalt en gate i Homansbyen etter seg, Bergsliens gate. Bergslien ble ridder av St. Olavs Orden i 1875.

Skulpturene lengst nord i parken

Tårnhuset ved bassenget på toppen av høyden inngår i bydelens symbol. På nordveggen er det plassert et portrettrelieff i bronse av parkanleggets grunnlegger, stadsingeniør og branndirektør Oluf Martin Andersen (1826–1908) som ledet kommunens arbeid med opparbeidelse av parken fra 1860-årene. Relieffet er laget av Gustav Lærum, oppført i 1913, og finansiert med innsamlede midler.

Lærums andre kjente arbeider er portrettstatue i bronse av veidirektør Hans Hagerup Krag på Voksenkollen i Oslo (1909), og «Georg Stang» på Vår Frelsers gravlund i Oslo (1909).

«Oluf Martin Andersen» av Gustav Lærum

«Løvinne med unger» av Hermann Stuetzer

Litt lenger nord finner vi «Løvinne med unger» av Hermann Stuetzer, oppført i 1891.

Denne ble gitt av den norsk-amerikanske arkitekten Carl Michael Eger (1843 Kristiania – 1916 Brooklyn, New York). Statuen ble tegnet av Eger, og Hermann Stuetzer laget den i malt sink. Statuen ble utsatt for hærverk ca 2011; en unge ble fjernet/stjålet, og har ikke kommet til rette. Carl Michael Eger ble utdannet i Düsseldorf i Tyskland, og gikk i lære hos arkitekt Jacob Wilhelm Nordan (1824–1892) i Christiania. Eger emigrerte i 1869 til USA.

Ulvetrappen

Ved fontenen mellom de øvre trappeløpene ned mot Uelandsgate står «Bjørn som klør seg» av Arne N. Vigeland oppført 1970. Statuen er utført i bronse, og reist for kommunale midler. Vigeland var født i 1900 på Vigeland i Lindesnes kommune, og døde i 1983.

I tillegg til å arbeide som billedkunstner var Arne Vigeland en årreke ansatt i Postverket, hans produksjon ble derfor noe begrenset. Han har likevel utført flere minnesmerker, samt veggfelter med dekorative keramikfriser til postkontor.

«Bjørn som klør seg» av Arne N. Vigeland

Arne N. Vigeland har også laget «Hjortegruppe» på Eidsvolds plass (på øya i Spikersuppa), og en portrettbyste av Roald Amundsen foran «Gjøa» ved Frammuseet på Bygdøy.

Nederst i Ulvetrappen som går mellom Fougstads gate og Uelands gate er trappens inngangsparti prydet med «Hannulv og Hunnulv» av Dyre Vaa (født 19. januar 1903 i Kviteseid, og død 11. mai 1980 i Rauland), oppført 1930. Disse er utført i bronse, og reist for kommunale midler.

Andre kjente verk av Dyre Vaa er Svanefontenen i borggården til Oslo rådhus. Denne er blitt kalt byens vakreste skulptur. Han har laget Holberg-statuen med Henrik og Pernille ved Nationalteatret, oppført i 1939, og han står også bak de fire skulpturene på Ankerbrua som forestiller Peer Gynt, Veslefrikk med fela, Kari Tre-stakk og Kvitebjørn Kong Valemon.

Kilder:

osloleksikon.no,
no.wikipedia.org,
www.strindahistorielag.no,
www.kunstsamlingen.no,
«Skulpturer og minnesmerker i Oslo» av Tone Wikborg fra 1986, og
«Monumenter og prydsulptur i Oslo», katalog nr. 12 Oslo Kommunes kunstsamlinger fra 1956

«Hunnulv og hannulv» av Dyre Vaa

25. oktober 2020 hadde historielaget vandring med Tor Winsnes på Ullevål sykehus. Tor Winsnes er arkitekt, kjent som sykehusarkitekten. Han har gjennom årene hatt en rekke oppgaver for Ullevål sykehus, utredninger, ombygginger o.l. Tor Winsnes fortalte, og vi kunne også følge med på kartet på neste side.

Administrasjonsbygget, tårnet, garasjebygg og helikopterlandingsplass.

ULLEVÅL SYKEHUS

TOR WINSNES, FOTO: LIV DIETRICHS

Vandringen er lagt opp i et historisk perspektiv. Sykehuset er utbygget i faser som vi skal prøve å følge. Se kart.

1

Vi begynner med en av de siste bygningene i den storstilte byggeperioden fra slutten av 1890-tallet og frem til midten av 1920-årene, helt dominert av arkitekt Victor Nordan (Bygg 01)

En av de siste bygningene i denne perioden var det ikoniske tårnet, knyttet til administrasjons- og apotekbygningen. Det sto ferdig i 1924 med en barokk tårnhjelm i kobber, og sannsynligvis det siste byvåpenet med Kristiania hugget stein.

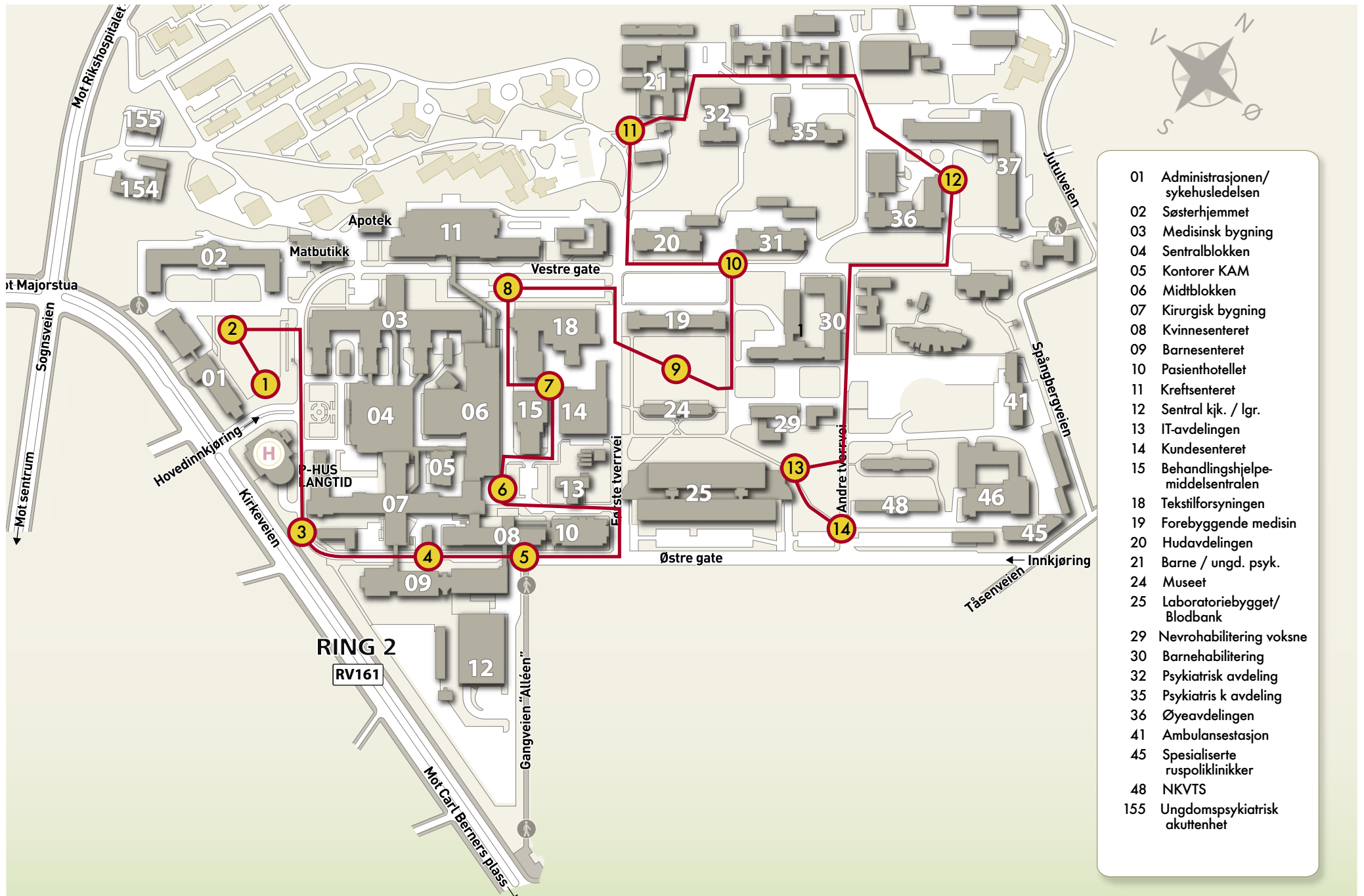
Administrasjonen omfatter det gamle apoteket med publikumsekspedisjon i Jugendstil, et interiør som er fredet, men ikke tilgjengelig i dag.

Det anonyme tilbygget er farmasøytisk avdeling, bygget på 80-tallet.

Ser vi rett frem, må vi forestille oss Sentralblokken og Midtblokken fjernet. Her var det en solrik park med andedam. Bygningene og parken dannet et byrom med tårnbygget aksialt plassert som fondmotiv.

Ser vi oss rundt, ser vi hvilket vakert parkrom som ønsker publikum velkommen til sykehuset, omkranset av ulike bygninger med ens utførelse og materialbruk.

Sentralblokken (bygg 04) ble plassert midt i parken i 1995. Det var en følge av at sykehuset måtte få et felles akuttinntak med god forbindelse til avdelingene i både medisinsk og kirurgisk bygning. Bygningen inneholder primært akuttinntak, operasjonsavdeling og kirurgisk intensiv, i tillegg til sykehusets hovedinngang. Ved utformingen ble det valgt å følge opp teglmotivet fra de gamle bygning-

- 01 Administrasjonen/ sykehusledelsen
- 02 Søsterhjemmet
- 03 Medisinsk bygning
- 04 Sentralblokken
- 05 Kontorer KAM
- 06 Midtblokken
- 07 Kirurgisk bygning
- 08 Kvinnesenteret
- 09 Barnesenteret
- 10 Pasienthotellet
- 11 Kreftsentret
- 12 Sentral kjk. / lgr.
- 13 IT-avdelingen
- 14 Kundesenteret
- 15 Behandlingshjelpemiddelsentralen
- 18 Tekstilsforsyningen
- 19 Forebyggende medisin
- 20 Hudavdelingen
- 21 Barne / ungd. psyk.
- 24 Museet
- 25 Laboratoriebygget/ Blodbank
- 29 Nevrohabilitering voksne
- 30 Barnehabilitering
- 32 Psykiatrisk avdeling
- 35 Psykiatris k avdeling
- 36 Øyeavdelingen
- 41 Ambulansestasjon
- 45 Spesialiserte ruspoliklinikker
- 48 NKVTS
- 155 Ungdomspsykiatrisk akuttenthet

Sentralbygningen – hovedinngang til sykehuset.

gene (Eliassen og Lambertz-Nilssen).

Akuttmottaket (bygg 17) fikk i 2006 helikopterlandingsplass kombinert med et parkeringshus (ØKAW) og en utvidelse av akuttmottaket og traumeenheten i 2014 (Nordic ooa.)

2

Mot vest ligger Søsterhjemmet (bygg 02), tidligere sykepleierskole og internat. I dag er bygningen renoverert og inneholder en rekke funksjoner av drifts- og administrativ art. Bygningen er fredet, både eksteriøret og sentrale deler av interiøret.

3

Til høyre ligger kirurgisk bygning (bygg 07), ferdigstilt i 1902 og innviet av kong Oscar 2. Den fløyen vi ser først er den eneste delen som er kom-

Søsterhjemmet. Fredet.

met helskinnet gjennom alle utbyggingfasene på sykehuset. Bygningen var et tidsskille, et samlet kirurgisk sykehus med sengeposter, operasjonssaler, tidlig røntgen og behandlingsrom. Bygningen alene var større enn hele det tidligere sykehuset. Utformet for lys og luft. Etasjehøyde på vel 5 m og høye vinduer som kastet lyset langt inn i rommene. Den var i to etasjer med en lavere 3. etasje i de to tverrfløyene og midtpartiet. Langbygget hadde rom på ene siden og korridor med vinduer

mot parken. Operasjonssalene lå i midtpartiet.

I perioden 1924 til etter krigen, skjedde lite, med unntak av at en ny operasjonsfløy, bygget ut mot parken, sto ferdig i 1940. Den såkalte Thulstrupsfløyen ut mot gaten kom i 1957. Begge ble bygget der midtpartiet med de gamle operasjonssalene lå. Thulstrupsfløyen omfattet kirurgisk pasientmottak, poliklinikk og i øverste etasje forskningslaboratorium med dyrestall. I tillegg ble det bygget pasientrom mot parken slik at den langsgående korridoren mistet vinduene.

4

Østre gate er egentlig en del av Thulstrups gate, oppkalt etter den første professor i kirurgi i Kristiania, utnevnt i 1814.

Over gata ligger barneavdelingen (bygg 09), et stort løft, ferdig i 1999. «Føde- og barn» fra Aker og Ullevål ble samlet her sammen med gynekologisk avdeling i et nytt kvinne- barnsenter som også omfattet det eldre bygg 8 eller Nordfløyen. Barneavdelingen har en variert utforming med synlige, konstruktive elementer som søyler tilpasset bjelker og tilstøtende vegger og fasadelementer. Bygningen er delt opp i lesbare partier skilt med tydelig eksponerte trappe- og heistårn (ØKAW arkitekter). Bygnin-

Barneavdelingen med bro over til kirurgen. I bakgrunnen bro over til kvinnesenteret.

gen er tilpasset de romslige etasjehøydene i Kirurgen. Den er et ledd i byggeperioden som startet litt før 1960 for å omdanne Victor Nordan-sykehuset med frittliggende, spesialiserte klinikkbygninger til et kompakt og sammenhengende sykehus. Dette var tvunget frem av stadig mer avansert og sentraliserende medisinsk-teknisk service, så som billeddiagnostikk, intensivbehandling og forsyningslogistikk.

5 Nordfløyen eller Kvinneklinikken med føde, gyn. og operasjonsenhet (bygg 08) ligger på venstre side av Østre gate. Bygningen er et eksempel på de uheldige sidene ved fremtidsoptimismen på 60-tallet. Vi trodde da at det som ble bygget var første trinn i et nytt sykehus hvor alt det gamle ville bli revet over tid. Moderne ventilasjonsanlegg var funnet opp, noe som medførte at etasjehøydene kunne krympes. Nå skulle vinduene primært gi utsikt, lysinnfallet ble erstattet av kunstig lys. Resultatet var lave etasjehøyder og trange to- og tresengsrom. Når økonomien var dårlig ble de billigste løsningene valgt, både bygningsmessig og teknisk. Nordfløyen er ikke tilpasset Kirurgens etasjehøyder og bygningskonstruk-

sjonen er så anstrengt at større ombygginger er nesten umulig. I dag er bygningen opprustet og fasadene renoverert, alt innenfor knappe rammer (Ole Bull/ØKAW arkitekter).

Til høyre ser vi en flott allé, anlagt som adkomstvei til økonomi- og driftsbyggene som ligger bak bygg 8 og 10. Den er også skille mellom gravlunden og sykehuset. Trekanten som barneavdelingen er plassert på, og gravlunden, er deler av Geitemyra gård under Store Ullevål gård. Kristiania kommune kjøpte området til allmenntillegget tidlig på 1900-tallet. Bak barneavdelingen ligger Sentralkjøkkenet og -lageret, bygget i 1985. (bygg 12)

Neste bygning er pasienthotellet fra 2002 (ØKAW arkitekter) (bygg 10). Det er et rent hotellbygg tilpasset Nordfløyen. Hotellet brukes som barselavdeling for mødre med normale fødsler og til overnatting for pasienter som skal ha stråleterapi eller venter på annen behandling. Bygningen drives som et hotell med restaurant og resepsjon i 1. etasje.

6 Vi svinger inn første tverrvei og går rundt bygg 8 og 10. Her foran kirurgisk poliklinikk ser vi et konglomerat av bygninger som støter sammen. Vi

passerte den gamle patologibygningen, nå sykehusets IT-senter (bygg 13). Mot vest ligger Midtblokken (bygg 06), bak oss en gjenværende del av den nordre tverrfløyen på Kirurgen (bygg 07), og i øst nordfløyen bygget om til kvinneklinikk. I forbindelse med Kvinne-barnsenteret og hotellet, fikk bygget et nytt trappe- og heistårn, samt en ny innbygget korridor- og rampeforbindelse til Kirurgen og Hotellet. (bygg 08)

Midtblokken og den s.k. Parkfløyen, er sykehusets største bygning, et svært prosjekt som det tok mer enn 10 år å bygge, inkludert flere perioder med anleggsstopp. Da det sto ferdig i 1971, var bygningen på mange vis foreldet. Midtblokken huser avdelinger som betjener både medisinsk og kirurgisk bygning. De største avdelingene er kirurgisk og medisinsk poliklinikk, radiologisk avdeling og isotoplaboratorium med stråleterapi. 2. etasje er den sentrale radiologiske avdelingen. Øvrige etasjer inneholder dels klinisk kjemisk laboratorium, spesialisert radiologi og medisinsk bibliotek. I underetasjen ligger sykehusets store auditorium og personal-kantine. Bygningen har en monolitisk betongkonstruksjon med et system av vertikale sjakter som definerer dørplasseringene og korridorene.

Bygningen knytter de gamle bygningene sammen på en brukbar måte i 1. og 2. etasje. Nivåforskjellen mellom Medisin og Kirurgi er håndterbar, tror den er ca 50 cm.

Prosjekteringen ble utført av Oslo kommune, Byggedirektøren.

Bygningene i sentralkomplekset er knyttet sammen med broer og glassganger som gir mulighet for interne forbindelser som går utenom de enkelte pasientavdelingene.

7 Sykehuset trengte driftsbygninger da den store utbyggingen startet rundt 1900. Disse skilte seg ut med en enklere utførelse i murverk og et klassisistisk formspråk. Vi har vaskeriet, (bygg 18) med et funkistilbygg i betong fra 30-tallet, kjøkkenbygning og fyrhus. (bygg 14 og 15). Fyrhuset er bygget på i flere omganger for produksjon av varme til sykehuset, i dag er kjelene bare for beredskap etter at sykehuset ble knyttet til fjernvarmenettet på 90-tallet. På veien hit, passerte vi det gamle trafoanlegget, nytt nødstrømsaggregat og gassentralen.

Kjøkkenbygning og fyrhus.

8

Vi går til Vestre gate. Her ligger medisinsk bygning (bygg 03), en vakker og fint detaljert klinikkbygning i tre etasjer. Fire fløyer med stor etasjehøyde knyttet sammen med en langsgående bygning med rom på én side og vinduer på den andre. Høye vinduer og åpne altaner for pasientene i gavlene. Bygningen var ferdig i 1915. Fløyene som vi kan se dersom vi går inn i bakgården, hadde behandlings- og betjeningsrom i den brede delen innerst, mens den smale ytre var et stort åpent sengerom, tror det var 12-sengsrom med våtrom innenfor og utenfor.

Medisinsk bygning var sykehusets flotteste klinikkbygning, men fikk tilbygg og påbygg på 60-tallet som har gjort den ugjenkjenkelig og simpel. Tilbyggingen besto av en romrekke mot vindusfasaden til den langsgående korridoren. Dette tilbygget ble bygget i 4 etasjer slik at loftsetasjen ble en fullverdig etasje mot vest. Midtstilt mot vest ble det bygget en ny fløy med poliklinikk og laboratorier rett ut i gaterommet. Tilbyggene er utført uten tanke på bevaring av den gamle bygningens kvaliteter og var nok begrunnet med et ønske om modernisering og effektivisering.

Den gamle bygningen er fundamentert på flåter som flyter på leire og løsmasser stabilisert av grunnvannet. Tilbyggene og ikke minst de senere bygningene i nærheten, punkterte grunnvannet slik at hele Medisin har store setningsskader og ingen gulv er i water.

Dette er årsaken til at denne bygningen, tross mange kvaliteter, ikke har noen fremtid som klinikkbygg og må erstattes.

Over veien ligger det nye Kreft og isolasjonssenteret fra 2006 (bygg 11). I forkant ligger sengepost og poliklinikk, i bakgården er det strålebunke- og høysmitteisolater, de mest avanserte i landet. Bygningen er knyttet til Medisinsk bygning med kulvert og til Midtblokken og radiologi med bro. Utsmykningen av broen er utført av Marianne Heske. Per Ung har utført skulpturen Omfavnelsen i syd.

9

Vi går til parken mellom bygg 19 og 24. Her er det historiske origo. De tre bygningene vi ser, representerer hver sin epoke i utbyggingen av sykehuset. Alle er fredet sammen med parken vi står i.

Bygg 24, i dag museum, sammen med bygg 30 og en bygning nærmere Tåsenporten, dannet sammen med

Bygg 24. Tidligere del av epidemisykehuset, nå museum. Fredet.

fem bygninger som er revet, det opprinnelige epidemisykehuset mot Thulstrups gate. Sykehuset ble anlagt for å avhjelpe de stadige epidemiene blant den trangbodde befolkningen i Kristianias fattige bydeler. Her på Lille Ullevål gård, i landlige omgivelser i nabokommunen Aker, ble sykehuset bygget i 1887, tegnet av Adolf Schirmer, sønn av arkitekten for Gaustad sykehus i 1855. Ut fra datidens smittespredningsteori, var det viktig med god avstand mellom avdelingene og at den friske luften ble hentet i god avstand fra bygningen, derfor de såkalte miasmetårnene vi ser her. Rommene var 4,5 m under taket og vinduene kastet lyset langt inn i rommet. Smitteforståelsen var en annen, men virkemidlene står fortsatt ved lag.

Bygg 19. Tidligere difteribygget fra 1904. Fredet.

Til venstre har vi Difteribygget fra 1904 (bygg 19). Sykehuset har nå knyttet til seg arkitekt Victor Nordan som utarbeider en storslått bebyggelsesplan for sykehuset sammen med en materialbruk og arkitektur som er gjenkjennelig i alle bygninger frem til slutten av tyveårene. Difteribygget var et betydelig større bygg og i flere etasjer, bygget på bakteriologisk kunnskap, men fortsatt med miasmata for sikkerhets skyld.

Balkongene vi ser var for besøk, pårørende kunne snakke med pasientene gjennom vinduet. Stor etasjehøyde og høye vinduer beholdes sammen med god oppdriftsventilasjon. Bygningene i perioden var solide bygninger med bærende fasader og korridorvegger i 2 ½ steins vegg eller 60 cm tykk, kompakt mur med fasadestein i tysk, glatt tegl i spesialformat, gul, med bånd og ornamen-

1900-tallssykehuset. Bygg 20 og 31 fra 1904

tering i rød teglstein. Arkitekturen er en blanding av klassisisme og jugend, men utvikler seg mot nybarokk innover på 20-tallet.

10

Tilbake til Vestre gate. Her får vi en forståelse av hvordan 1900-tallssykehuset var tenkt. Relativt store, frittliggende bygninger med felles orientering mot brede landskapsrom med gateløp og parkmessige opparbeidelse. Vi ser de to like klinikkbygningen 20 og 31. Øyeavdelingen (36) ligger tilbaketrukket som den siste bygningen i Nordanplanen fra 1926. Med litt velvilje var det da en fri siktlinje mot Kirkeveien, nå blokkert.

11

Vi går opp mellom bygg 20 og 31. På høyden her i nord kan vi betrakte et større boligområde med stjerneblok-

ker, lameller og punkthus. Alt tilhører sykehuset frem til Staten eksproprierte sykehusene i 2002. I den forbindelsen klarte kommunen å selge boligeiendommen til det som nå er Fredensborg eiendom fordi boligeiendommene var i en juridisk gråsoner. Ved senere domsavsigelse, beslagla Staten salgssummen, men eiendommene var tapt.

De psykiatriske avdelingene (bygg 32 og 35) ligger i en skjermet sone her i nordøst. Viktor Nordan var også ansvarlig for de to større bygningene som ligger høyere i terrenget og mer tilbaketrukket enn de somatiske.

Helt i syd er det bygget en lav bygning for rusavhengige etter mer moderne prinsipper (bygg 45). Ellers en rekke barnehager.

12

Øyeavdelingen (bygg 36) er en av de nyeste Nordan-byggene. Det fikk et tilbygg med poliklinikker sent på 60-tallet.

Bygg 37 er et kompleks sykehuset har slitt med å utnytte i alle år. Det ble ferdig i 1952 og skulle dels være sykehjem og geriatrisk avdeling, dels somatiske avdelinger som hud og annet. Bygningen består av to fløyer

Bygg 48. Nyere paviljongbygning fra 1915, Fredet.

som ikke er knyttet sammen. Komplekset har ingen sammenheng med noen annen del av sykehuset. Den nordre fløyen benyttes til mindre avdelinger innen psykiatri og somatikk som i liten grad er avhengig av medisinsk service. Den andre fløyen er kontorer og sentralarkiv, samt at deler av bygningen leies ut til Sofies Minde.

13

Vi går til Andre Tverrvei. Vi passerer bygning 30, den tidligere barneavdelingen, og 47 som begge var del av det opprinnelige epidemisykehuset, samt at vi ser en noe nyere paviljongbygning (48) fra 1915 som også er fredet. Hele dette området i nord og litt syd for veien, er med unntak av Øyeavdelingen, et brakkland som alene kan romme et sykehus på størrelse med dagens Rikshospital forutsatt samme tomteutnyttelse. Spångbergveien som avgrensner område i nord er oppkalt etter løkken som lå her, men er også navnet til landets første kvinnelige lege, hun jobbet aldri på Ullevål, men likevel.

14

Som avslutning vil jeg skryte av Pat. lab., laboratoriebygget, som representerer en helt ny tid.

Det er den tredje bygningen som er fredet. Patologisk laboratorium ble ferdig i 1976-80, få år etter Midtblokken.

Pat.lab. var, og er fortsatt landets mest moderne laboratoriebygning med en absolutt fleksibilitet. Over hver laboratorieetasje ligger en teknisk etasje med fagverksdragere som spenner over hele bygningskroppen slik at bruksetasjene er uten søyler, likedan er trapp og heis lagt utenpå bygningen. De vertikale sjaktene for ventilasjon og VVS ligger i gavlene. Installasjoner kan flyttes fritt rundt og planløsningene kan tilpasses gjennom et sinnrikt himlings- og lettveggssystem. Første etasje har en bred vestibylegate som knytter lavblokken med undervisningslokaler til høybygget adskilt med en lysgård mellom trappehusene. Kapell med biladkomst i underetasjen. Blodbanken holder til her. Utsmykningen omfatter flere kunstnere, men det mest banebrytende er Gunnar S. Gundersens silketrykk som er integrert i lettveggssystemet. (ØKAW arkitekter).

Tor Winsnes

Foto: Liv Dietrichs, januar 2021.

Labatoriebygget, blodbank, ferdig i 1976-1980. Fredet.

Adamstuen Antikvariat

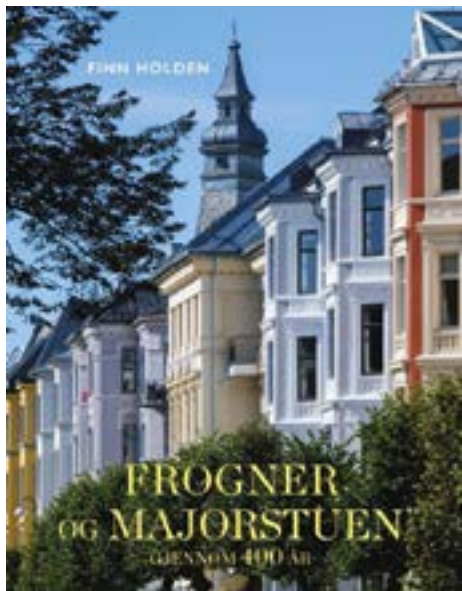
ETABLERT 1983

Adresse: Theresesgate 14, 0452 Oslo Tlf. 22463079 Epost: ebergman@online.no

Bøker og boksamlinger kjøpes. Vi henter!

www.adamstuenantikvariat.no

BOKOMTALE

Finn Holden *Frogner og Majorstuen gjennom 400 år*

Dreyers Forlag Oslo AS
ISBN 978-82-02-65527-9

Oslobøker triller ut fra Finn Holdens hånd, denne gang om Bydel Frogner unntatt Bygdøy, altså litt mer enn tittelen lover. Det første som skaper begeistring er Øystein Sandsdalens mange fotografier, høy kvalitet og viktig tidsbilde, i tillegg til at de er

med å gi oss det vi forventer: gjenkjennelse og hyggelige timer der vi blar og leser, litt usystematisk.

Her er løkkene på Bymarken, Frogner Hovedgård, Slottet og villaer, men mest om det som fortsatt preger bydelen: murgårdene, der også de som hadde penger til å bo i villa litt lenger fra byen valgte den europeiske boformen – etasjeleilighet og offentlig liv til fots og på trikk i gater, på plasser, kafeer og i vrimmelen av kulturliv.

Denne anmelderen kunne tenkt seg mer om økonomien i denne bebyggelsen: hvem var de «spekulantene» vi har lest om, hvor kom pengene fra, hvem var de som bygget og hvor havnet fortjenesten. Men der er kildene sparsomme, også for Holden.

De siste 90 sidene, av 230, gir et sveip gjennom tiden siden 1910, med overblikk og dykk i temaer som pensjonater og melkebutikker. En leseverdige bok. Vi skulle gjerne hatt noe lignende om vår bydel.

Helge Høifødt

Graving i gatene

Først graver de kloakk og nedlegger rør og dekker dem pent og forsiktig; så kommer de på hva de glemte før, at gassrør er like så viktig; De glemte første gang belysningen, og derfor må de grave opp igjen !

Når gaten nå endelig er blitt klar og åpnet for trafikken, så kommer der menner med hakker og spa'r og nedlegger skinner til trikken. Ja, trikken, kjære, at vi glemte den ! Nå må vi til å grave opp igjen.

Så tar det en måned igjen eller to å rette på situasjonen. Men, tenk hvor uheldig, nå glemte vi jo de kablene til telefonen ! En vakker dag så kommer nye menn og graver hele skitten opp igjen.

Nå skulle man tro at alt var godt, og det var jo dog kvintessensen. Men så er det hele for trangt og smått, og sporvogn' må flyttes til Grensen. Gud trøste oss – hvor skal vi så gå hen ? Nå må jo allting graves opp igjen !

Norsk Studentersangbok 1887.

**KULTURHISTORISKE MØBELKLASSIKERE
BÆREKRAFTIG HÅNDVERK
PERSONLIG SERVICE**

J39 / Borge Møgenssen, 1947

CH339 spisebord / Hans J. Wegner, 1962

Y-stolen / Hans J. Wegner, 1950

Time chair / Henrik Tengler, 2012

Nyhavn arbeidsbord / Finn Juhl, 1945

CH25 / Hans J. Wegner, 1950

The Seal / Ib Kofod-Larsen, 1956

Skjenk / Bernhard Pedersen, 1966

Ojebord / Finn Juhl, 1948

Colonial stol / Ole Wanscher, 1949

Delphi sofa / Hannes Wettstein, 2007

Spanske stol / Borge Møgenssen, 1958